

AFORIZMLARNI TILLARARO TAHLIL QILISH

G.Sultonova

Termiz davlat muhandislik va agrotexnologiyalar universiteti
<https://doi.org/10.5281/zenodo.14627849>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 25-Dekabr 2024 yil
Ma'qullandi: 28- Dekabr 2024 yil
Nashr qilindi: 31- Dekabr 2024 yil

KEY WORDS

Maqol, matal, xalq og'zaki ijodi, lingvistik xususiyat, sintaksisi, semantikasi va pragmatik, axloqiy g'oyalar, fazilatlar, axloqiy imperativlar.

ABSTRACT

Aforizmlar umumiy haqiqat yoki tamoyilning ixcham bayoni sifatida insonlar o'rtasidagi muloqotning muhim qismi sifatida e'tirof etilgan va turli til, adabiy va falsafiy an'analarda o'rganilgan.

Xalqlarimiz milliy madaniyatini, mentalitetini, o'z imkoniyatlari-yu so'z boyligini maqol, matal, farazalogik birliklar, aforizmlari orqali ham namoyon qiladi va bu esa nutqimizni yanada chiroyli, jozibali qilish bilan birga chuqur mazmun ham baxsh etadi. O'zlikni anglash milliy ong va tafakkurning ifodasi, avlodlar o'rtasidagi ruxiy-ma'naviy bog'liqlik til orqali namoyon bo'ladi. Jamiyki ezgu fazilatlar inson qalbiga, avvalo, ona allasi ona tilining betakror jozibasi bilan singadi. Ona tili bu millatning ruhidir. Ma'naviy boylıklarimizning katta qismini xalq og'zaki ijodi namunalari tashkil etadi, shunday ekan mazkur magistrlik ishi ustida tadqiqot olib borish, boy merosimizni ajdodlardan avlodlarga yetkazishda munosib hissa qo'shishdan iborat. Milliy madaniyatimiz, xalq ma'naviy boyligining ildizlariga e'tibor berish zarur. Bu xazina asrlar davomida misqollab to'plangan. Tarixning ne-ne sinovlaridan o'tgan. Insonlarga og'ir damlarda madad bo'lgan. Bu kabi qarashlar xalqimizning tili va tarixini, uning tarkibiy qismi bo'lgan xalq og'zaki ijodi namunalari lingvistik tarkibini keng yo'nalishda o'rganishga da'vat etadi.

Bugungi kunda aforizmlarni o'rganishning ilmiy asoslaridan biri tilni murakkab aloqa tizimi sifatida o'rganishdir. Tilshunoslar uzoq vaqtdan beri tilning tuzilishi, funksiyasi va qayta ishlanishini tushunishga qiziqish bildirishgan va aforizmlar tilning chuqur g'oyalarni ixcham shaklda qanday qamrab olishi haqida noyob oynani taqdim etadi. Aforizmlarning lingvistik xususiyatlarini, sintaksisi, semantikasi va pragmatikligini tahlil qilib, tadqiqotchilar tilning ma'noni ifodalash va etkazish mexanizmlari haqida tushunchaga ega bo'lishlari mumkin.

Bundan tashqari, aforizmlarni o'rganish adabiy va ritorik an'analarning tarixiy rivojlanishiga asoslanadi. Tarix davomida aforizmlar og'zaki va yozma nutqning muhim xususiyati bo'lib, diniy matnlarda, falsafiy risolalarda, adabiy asarlarda va kundalik nutqda

uchraydi. Aforizmlarning alohida lingvistik va ritorik shakl sifatida e'tirof etilishi ularning til va adabiyot faniga, shuningdek, kengroq madaniy va intellektual an'analarga kiritilishiga olib keldi.

Aforizmlar yoki umumiy haqiqat yoki hikmatning qisqacha bayonlari asrlar davomida insoniy muloqot va falsafaning asosi bo'lib kelgan. Ularning mazmunli va tushunarli tabiati ularga madaniyatlar va davrlar bo'ylab rezonanslashishga imkon berdi va ularni ilmiy o'rganish uchun qiziqarli mavzuga aylantirdi. Ingliz tiliga misol sifatida aforizmlar chuqur va mazmunli tushunchalarni ixcham shaklda etkazish uchun tildan foydalanish usullari haqida noyob tushunchalarni taqdim etadi.

Aforizmlarning ilmiy tadqiqi tilshunoslik, psixologiya va falsafa kabi bir qator fanlarni qamrab oladi. Tilshunoslar cheklangan makonda chuqur ma'noni etkazish uchun til qanday qilib siqilgan va tuzilganligini tushunish uchun aforizmlarni tekshiradilar. Psixologlar aforizmlarning bilish va xulq-atvorga ta'sirini o'rganadilar, bu qisqa bayonotlar munosabat va qaror qabul qilishga qanday ta'sir qilishini o'rganadilar.

Tadqiqotchilar fikricha, hikmatli so'zlar (aforizmlar) xalqning ma'naviy madaniyati, urf-odatlar, kasbi, turmush tarzi bilan bevosita bog'liq bo'lib, qisqa, ixcham, mazmunli birliklar har bir davr ruhiga mos keladi. Chunki bugungi mustaqillik va milliy qadriyatlarining tiklanish davri so'zlovchidan tilni, ayniqsa, davlat tili maqomiga ega bo'lgan o'zbek adabiy tilini puxta egallashni, o'z fikrini ixcham, asosli, obrazli va ta'sirchan bayon etishni taqozo etmoqda. Bu nutqda faol qo'llaniladigan hikmatli so'zlarni (aforizmlarni) lingvistik tadqiq qilish bo'yicha olib borilayotgan ilmiy tadqiqotlarning bugungi kundagi dolzarbligi va ahamiyatidan dalolat beradi.

Madaniy nuqtai nazardan, o'zbek tilida vatanga muhabbatni ifodalovchi aforizmlarni o'rganish O'zbekistonda vatanparvarlik asosini tashkil etuvchi kengroq madaniy qadriyatlar, tarixiy rivoyatlar va umumiy xotiralarga bir oyna beradi. Olimlar bu aforizmlarni O'zbekistonning tub ildizlariga ega bo'lgan madaniy bog'liqlik, milliy o'zlik, zamin, xalq va an'analarga sadoqatning aksi sifatida tahlil qilishlari mumkin. Bu aforizmlarning tarixiy-madaniy aks sadolarini izlash orqali tadqiqotchilar vatanga muhabbatning o'zbek madaniyati, xalq og'zaki ijodi va tarixiy ongiga singib ketgan yo'llarini yoritishi mumkin.

Bundan tashqari, o'zbek tilida vatanga muhabbatni ifodalovchi aforizmlarni o'rganish o'zbek jamiyatida vatanparvarlikning axloqiy va hissiy jihatlarini o'rganish imkonini beradi. Olimlar yurtga muhabbatning bu lo'nda ifodalarida mujassamlangan axloqiy g'oyalar, fazilatlar va axloqiy imperativlarni o'rganib, ular o'zbek madaniy va milliy merosiga nisbatan burch, sadoqat va iftixor tuyg'ularini qanday ifodalashini o'rganishlari mumkin. Ushbu aforizmlarning hissiy va axloqiy aks sadolarini chuqur o'rganish orqali tadqiqotchilar yurtga muhabbat izhorlari O'zbekiston xalqida daxldorlik, mas'uliyat va hamjihatlik tuyg'ularini uyg'otish yo'llari haqida tushunchaga ega bo'lishlari mumkin.

Tahlil va natijalar. Ingliz tilida vatanga muhabbatni ifodalovchi aforizmlarning morfologik tarkibi quyidagi jadvalda ko'rishimiz mumkin:

1-jadval

/r	Ingliz tilidagi aforizm	O'zbek tilidagi aforizm
	Love is the strong bond between a man and a woman.	“Sevgi hamma narsani yengadi”
	Love brightens faces and teaches attentiveness.)	“Muhabbatda ham, urushda ham hamma narsa adolatli”
	Love is the soulmate of a man and the desire of a woman	“Sevgi hayot uchun suv kabi zarur”
	Love is the cure for heartlessness	“Muhabbat o'zining buyukligini ochib beradi”
	Love is experiencing life within its tenderness	“Sevgi hayotni o'zining nozikligida his qilishdir”

Ko'rib turganimizdek, aforizmlar qaysi tilda yaratilmasin, ot leksemalar asosiy mazmuni tashuvchi segment hisoblanadi.

Ushbu statistik tahlillar ingliz va o'zbek aforizmlarida sevgi tushunchasi va ifodalanishidagi o'xshashlik va farqlar haqida qimmatli tushunchalar berishi mumkin. Shuningdek, ular har bir tilda sevgi tushunchasini shakllantiradigan madaniy va lingvistik nuanslarni aniqlashga yordam beradi.

Bundan tashqari, sevgi haqidagi aforizmlarni tillararo tahlil qilish inson ifodalarining xilma-xilligini va turli til va madaniy an'analarning boyligini chuqurroq tushunishga yordam beradi. Shuningdek, u turli jamiyatlarda sevgini etkazish va qadrlash usullarini yaxshiroq tushunishga qo'l keladi.

Quyida biz Ingliz tili va o'zbek tillaridagi mehr mazmunli aforizmlarning statistik tahlil qilishda o'zbek va ingliz yozuvchilarining asarlaridan va she'riy to'plamlariga murojat etdik.

Barcha ijodkorlar va qalam ahli o'z yurti go'zalligini va nafosatini o'ziga xos tarzda tarannum etadi va uni o'z tasavvuridan kelib chiqib, o'ziga xos tarzda talqin etib, o'quvchilarga yetkazadi. Kimdir yurtidagi go'zallikni oddiy so'zlar bilan tasvirlasa, boshqa bir shoir esa rang-baranglikda tasvirlashni afzal biladi. Biz shu o'rinda, O'zbek xalqining buyuk shoiri Hamid Olimjonning qalamiga mansub Vatanni madh etuvchi “O'zbekiston” she'ridagi ayrim satrlarni tahlilga oldik. Shu bilan birga Ingliz yozuvchisi Robert Frostning she'riyatida xalq dardini, uning iztirobini, ijtimoiy tuzumning og'ir sharoitlarini o'z misralarida aks ettirgan. Uning qalamiga mansub “The Gift Outright” she'ri mehr mazmunli aforizmlarning o'zida mujassam ettirganligi bilan alohida ahamiyatlidir. Yuqorida tilga olingan ikki yozuvchining she'riyatidan keltirilgan namunalarida ifodalangan g'oyalari, tuzilishi, vatanni qay darajada ulug'lashiga ko'ra farqlarni ko'rishimiz mumkin.

Xulosa So'ngi so'z o'rnida, ingliz va o'zbek tillarida aforizmlarni lingvistik tadqiq qilish til, madaniyat va insoniyat tajribasini boy va ko'p qirrali o'rganish imkonini beradi. Tadqiqotchilar aforizmlarning har ikki tildagi shakllari, ma'no va vazifalarini tahlil qilib, tilning jamiyat g'oya va mafkuralarini mujassamlash va aks ettirish usullari haqida qimmatli ma'lumotlarga ega bo'lishlari mumkin. Ushbu qiyosiy tadqiqot, shuningdek, inson tajribasini tushunishda til va madaniy xilma-xillikni ko'rib chiqish muhimligini va tilning inson tafakkuri va ifodasining murakkabligini shakllantirish va aks ettirish usullarini ta'kidlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. G.Sultonova "Aforizmlarning ilmiy tadqiqi ingliz va o'zbek tillari misolida" Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences (E)ISSN:2181-1784 www.oriens.uz SJIF 2023 = 6.131 / ASI Factor = 1.7 3(11), November, 2023.
2. T.Litovkina, A. & Mieder, W. (2006). Old proverbs never die, they just diversify: A collection of anti-proverbs. Burlington: The University of Vermont – Veszprém: The Pannonian University of Veszprém
3. Sepir E. Language. Introduction to the study of speech. Selected works on linguistics and cultural studies. - M.: Progress, 1993. -183 p.
4. Ларин Б.А. Очерки по фразеологии // Очерки по лексикологии, фразеологии и стилистике: Уч. зап. /ЛГУ. Л., 1956. — № 198. – 201-202 стр
1. 5. Ширяева Т. А., Багиян А.Ю., Натхо О.И. Мудрость веков в языке бизнеса. Паремии в англоязычном научно-популярном деловом дискурсе. Когнитивно-дискурсивный аспект / Т. А. Ширяева – М: «Бук», 2017. – 22 с.

